

POSTANOWIENIE

Dnia 29 września 2020 roku

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Marcin Miczke (spr.)

Sędziowie Anna Kulczewska – Garcia

Małgorzata Radomska - Stęplewska

po rozpoznaniu w dniu 29 września 2020 r. w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z wniosku S. W. (1)

przy udziale M. W. (1), R. W. (1), R. W. (2), M. W. (2), K. W. (1), K. W. (2), M. W. (3), M. W. (4), P. W., A. W. (1) i A. W. (2)

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawcę

od postanowienia Sądu Rejonowego w Śremie

z dnia 11 grudnia 2019 r.

sygn. akt I Ns 436/18

postanawia:

I. zmienić zaskarżone postanowienie w pkt 2. w ten tylko sposób, że stwierdzić, opisane w nim gospodarstwo rolne nabyli synowie H. W. i S. W. (1) po połowie.

II. kosztami postępowania odwoławczego obciążyć wnioskodawcę i uczestników w zakresie poniesionym.

Anna Kulczewska – Garcia Marcin Miczke Małgorzata Radomska - Stęplewska

UZASADNIENIE

S. W. (1) wniósł o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie ustawy po F. W. zmarłym w dniu 30 maja 1969r. w Ś. ostatnio stale zamieszkałym w D., o stwierdzenie nabycia spadku po M. W. (5) zmarłej dnia 20 lutego 1999r. w Ś. ostatnio stale zamieszkałej w D. i o stwierdzenie nabycia spadku po H. W. zmarłym dnia 26 marca 2012r. w D. i tam ostatnio stale zamieszkałym, w tym w zakresie gospodarstwa rolnego. W toku postępowania wnioskodawca zmienił wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po F. W. w ten sposób, że spadek ten w zakresie gospodarstwa rolnego dziedziczą on i M. W. (5) po połowie, a nie dziedziczy H. W.. S. W. (1) wniósł także o dokonanie działu spadku po F. W., M. W. (5) i H. W..

W zakresie wniosków o stwierdzenie nabycia spadku uczestnicy postępowania je poparli, za wyjątkiem zmienionego wniosku o stwierdzenie nabycia spadku gospodarstwa rolnego po F. W.. M. W. (1) i K. W. (2) nie zgodzili się z tym ostatnim stanowiskiem wnioskodawcy.

Postanowieniem częściowym z 11 grudnia 2019 r. Sąd Rejonowy w Śremie w pkt 1. stwierdził, że spadek po F. W. synu F. i A. zmarłym dnia 30 maja 1969r. w Ś. mającym ostatnie miejsce stałego zamieszkania w D. na podstawie ustawy nabyli żona M. W. (5) oraz synowie H. W. i S. W. (1) po 1/3 części wraz z udziałem w gospodarstwie rolnym położonym w D. o powierzchni 2.0080 ha dla którego Państwowe Biuro Notarialne w Ś. prowadziło KW (...), w pkt 2. stwierdził, że spadek po M. W. (5) córce A. i M. zmarłej dnia 20 lutego 1999r. w Ś. mającym ostatnie miejsce stałego zamieszkania w D. na podstawie ustawy nabyli synowie H. W. i S. W. (1) po połowie z tym, że udział w gospodarstwie rolnym położonym w D. stanowiącym działkę o powierzchni 1.7860 ha nr(...) dla której Sąd Rejonowy w Śremie prowadzi KW (...) oraz działkę o powierzchni 0.1630 ha nr 63/2 dla której Sąd Rejonowy w Śremie prowadzi KW (...) nabył syn H. W. w całości, w pkt 3. umorzył postępowanie w zakresie stwierdzenia nabycia spadku po H. W..

Apelację wniósł wnioskodawca. Zaskarżył pkt 2. postanowienia w zakresie, w jakim odnosi się do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Zarzucił Sądowi Rejonowemu:

- 1) niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy oraz
- 2) błędne fakty ustalone przez sąd pierwszej instancji niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy tj że działka nr (...) o powierzchni 0.1630 ha dla której Sąd Rejonowy prowadzi KW (...) stanowiła składnik gospodarstwa rolnego.

Wnioskodawca wniósł o zmianę tego postanowienia w zaskarżonym zakresie w ten sposób, że spadek obok syna H. W. nabył również syn S. W. (1), każdy z nich po 1/2 części ewentualnie o uchylenie postanowienia w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy Sądowi Rejonowemu w Śremie do ponownego rozpoznania oraz z rozstrzygnięciem o kosztach instancji odwoławczej, nadto o zasądzenie kosztów postępowania w tym ewentualnych kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu apelacji wynika, że wnioskodawca kwestionuje to, że nieruchomości wchodzące w skład spadku stanowiły gospodarstwo rolne. Po drugie wskazuje, że posiada przygotowanie zawodowe do prowadzenia gospodarstwa rolnego, bo ukończył kurs szkolenia zawodowego na rolnika. Spełnia więc przesłankę z art.1059 k.c.

Wezwani do udziału w sprawie M. W. (4), P. W., A. W. (1) i A. W. (2) podzielili stanowisko wnioskodawcy zawarte w apelacji. Pozostali uczestnicy postępowania nie ustosunkowali się do apelacji.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna, ale nie z przyczyn w niej wskazanych. Zarzuty apelacyjne są bezzasadne. Sąd Okręgowy podziela ustalenia faktyczne Sądu I instancji i przyjmuje za własne (art.382 kpc). Stąd uzasadnienie Sądu II instancji, spełniając wymagania z art.387 § 2¹ kpc, ograniczy się do przedstawienia dodatkowych ustaleń odnośnie braku kwalifikacji po stronie dzieci S. W. (2) (choć ostatecznie te ustalenia nie okazały się istotne dla rozstrzygnięcia) oraz ustosunkowanie się do zarzutów apelacji.

Niezasadny jest zarzut błędu w ustaleniach faktycznych co do tego, że działka nr (...) o powierzchni 0.16.30 ha i zapisana w kw (...) wchodziła w skład gospodarstwa rolnego po M. W. (5). Ustalenie to jest prawidłowe. Zarzut ten pojawił się dopiero w II instancji.

Sąd Rejonowy jednoznacznie ustalił, że F. i M. W. (5) prowadzili gospodarstwo rolne składające się z nieruchomości o powierzchni 2.00.80 ha zapisanej w kw (...), a następnie z działki (...) zapisanej w kw (...) i uzyskanej w wyniku wymiany za pierwszą nieruchomość oraz działki (...) zapisanej w kw (...). Co prawda ta ostatnia działka została nabyta przez M. W. (5) już po śmierci męża, bo w 1970 r., jednak małżonkowie władali nią już przez kilka lat wcześniej. Działka

ta nie weszła więc w skład gospodarstwa rolnego po F. W., bo ten spadkodawca nie był jej właścicielem, ale weszła już w skład spadku po M. W. (5), bo ta nabyła jej własność w 1970r.

Działka (...) położona w D., wpisana jest do Kw (...) i opisana jako rola i podwórze. Z informacji z rejestru gruntów wynika, że rola i tereny zabudowy mieszkaniowej (k.97). działka nr (...) także stanowi rolę o pow. 1,7860 ha, z tym, że bez zabudowań (k.98)

To, że gospodarstwo rolne prowadzone przez M. i H. W. było prowadzone wspólnie na obu działkach, wynika z wielu dowodów i okoliczności sprawy, z tym, że z samych dowodów zebranych w I instancji to klarownie nie wynika. Może dlatego, że zarzut braku przynależności działki (...) do gospodarstwa rolnego nie był podnoszony i było niejako oczywiste, że działka ta wchodziła w skład gospodarstwa.

Odnosnie postępowania w I instancji wskazać trzeba na pismo K. W. (2) i M. W. (1) (k.119), zeznania M. W. (1) (k.151, i 172v) i przede wszystkim zapewnienie i zeznania samego S. W. (1). Stwierdził on (k.115v): w skład spadku wchodziła działka z domem i ziemię, to były dwie różne działki, działka rolna miała 1,86 ha, a działka z domem 13,2 ara. Ziemia ta była uprawiana, ta druga działka to była ziemia orna. Dom miał 3 pomieszczenia, ewentualnie kury, dwie świnki, uprawiane było zboże, ziemniaki. Dalej (k.116) chlewik mały wybudowaliśmy, były tam kurki i świnki. Po pracy pomagałem cały czas w gospodarstwie: wywożenie obornika, ładowanie ziemniaków na przyczepę, podawanie snopków na przyczepę, sadzenie ziemniaków, świnkom trzeba było codziennie posprzątać i kuchenkę. Wnioskodawca nie rozróżnia działki służącej jedynie celom mieszkalnym i drugiej dla celów rolnych. Nie oddziela działki z domem od działki stanowiącej jedynie ziemię rolną. Jak wynika z jego zeznań, na działce (...) znajdowały się i znajdują zabudowania służące do produkcji rolnej oraz dom, w którym mieszkały osoby prowadzące gospodarstwo rolne.

Sąd Okręgowy dążąc do wyjaśnienia wątpliwości co do przynależności działki (...) do spadkowego gospodarstwa rolnego zobowiązał wnioskodawcę oraz uczestników postępowania do wyjaśnienia, czym zabudowane są nieruchomości Kw (...) działka nr (...) o pow. 1.7860 ha i Kw (...) działka nr (...) o pow. 0,1630 ha, w szczególności, czy znajdują się na nich budynki mieszkalne i gospodarskie i jakie oraz kiedy powstały, w jaki sposób były wykorzystywane obie nieruchomości w dacie śmierci M. W. (5), czy na działce (...) była uprawiana w tym czasie ziemia rolna, czy znajdował się sad, ogród bądź ziemia wykorzystywana była do podobnych funkcji.

Jak wynika z wyjaśnień wnioskodawcy i uczestników postępowania R. W. (1), R. W. (2), K. W. (1), M. W. (2), M. W. (3), M. W. (1), K. W. (2) (k.237, 239, 241, 243, 245, 251, 253, 257, 258) na dzień śmierci M. W. (5) działka (...) stanowiła (i stanowi do dzisiaj) ziemię rolną bez zabudowań, były na niej uprawiane zboże, ziemniaki, truskawki. Natomiast działka (...) była (i jest nadal) zabudowana starym domem mieszkalnym z ok. 1910 roku, oraz budynkami gospodarczymi postawionymi jeden ok. 1964 roku, drugi w ok. 1988-1990 roku. W budynkach gospodarczych znajdowały się (i znajdują) kurnik, magazyn, chlew i drewnitnia. Na dzień śmierci M. W. (5) były w nim kury, kaczki, kozy. W części trzymano drewno i narzędzia. W chlewie były świny. Nad chlewem składowano zboże i słomę. Na działce znajdował się także warzywniak o powierzchni ok. 400m². Pisma zawierające te zgodne oświadczenia zostały doręczone uczestnikom postępowania wezwanym do udziału w sprawie na etapie postępowania apelacyjnego: M. W. (4), P. W., A. W. (1) i A. W. (2). Uczestnicy ci nie zanegowali twierdzeń odnośnie stanu i przeznaczenia działek (...). Zatem opisane wyżej stan i przeznaczenie działek, ich zabudowanie i wykorzystanie, należy przyjąć jako bezsporne.

Mając powyższe na uwadze oczywiste jest, że na dzień śmierci M. W. (5) w skład gospodarstwa rolnego wchodziły obie działki (...). Stanowiły bowiem grunty rolne (działka (...)) oraz grunt zabudowany budynkiem mieszkalnym i dwoma budynkami gospodarczymi stanowiącymi magazyn narzędzi rolniczych oraz przeznaczone na trzymanie zwierząt hodowlanych, to jest kur, kaczek, kóz i świń (działka (...)), stanowiące zorganizowaną całość gospodarczą o powierzchni 1.94.90 ha (a więc powyżej 1 ha), na której prowadzone było gospodarstwo rolne. Spełnione były więc warunki z art.55³ kc i art.1058 kc.

Sąd Okręgowy rozważając dziedziczenie gospodarstwa rolnego po M. W. (5) wezwał do udziału w sprawie w charakterze uczestników postępowania M. W. (4), P. W., A. W. (1) i A. W. (2). Zrobił tak z uwagi na art.1059 pkt 1) i 2) w zw. z art.1060 kc. Pouczył tych uczestników o treści art.374 oraz możliwości wniesienia odpowiedzi na apelację w terminie 14 dni. Doręczył odpisy wniosku, apelacji oraz pism wnioskodawcy i uczestników wniesionych na etapie postępowania apelacyjnego. Uczestnicy w piśmie z 16.09.2020 r. nie wnieśli o przeprowadzenie rozprawy, nadto podzielili stanowisko wnioskodawcy zawarte w jego apelacji.

Sąd Okręgowy zobowiązał uczestników postępowania M. W. (4), P. W., A. W. (1) i A. W. (2) do wskazania, czy na dzień śmierci M. W. (5) (20.02.1999 r.):

1. stale pracowali bezpośrednio przy produkcji rolnej i jeśli tak, gdzie i w jakim charakterze i co robili,
2. czy mieli przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej (czyli 1.1 - czy ukończyli zasadniczą lub średnią szkołę rolniczą albo szkołę ekonomiczną o specjalności przydatnej do prowadzenia produkcji rolnej albo 1.2 - ukończyli szkołę wyższą o kierunku rolniczym lub ekonomicznym, jeżeli kierunek ukończonych studiów daje przygotowanie do prowadzenia produkcji rolnej, albo 1.3 - uzyskali przygotowanie zawodowe do pracy w rolnictwie w drodze doskonalenia zawodowego prowadzonego przez uprawnione do tego zakłady pracy, jednostki organizacyjne i inne osoby prawne lub fizyczne, albo 1.4 - stale pracowali w gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej przez okres co najmniej roku) i jeśli tak, wykazanie tych okoliczności dokumentami.

Uczestnicy w piśmie z 16.09.2020 r. wyjaśnili, że na dzień śmierci M. W. (5) (20./02.1999 r.) M. W. (4) pracował w urzędzie pocztowym i nie pracował w gospodarstwie rolnym, pozostali uczestnicy nie pracowali, ale uczyli się: P. W. w trzeciej klasie zespołu szkół rolniczych, A. W. (1) i A. K. w siódmej klasie szkoły podstawowej. Te wyjaśnienia nie są sporne i wynika z nich jednoznacznie, że dzieci S. W. (1) nie spełniają warunków do dziedziczenia gospodarstwa rolnego na podstawie art.1059 pkt 1) i 2) w zw. z art.1060 kc w brzmieniu z dnia śmierci spadkodawczyni - 20.02.1999 r.

Uczestnicy M. W. (4), P. W., A. W. (1) i A. W. (2) wnieśli także o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka E. S. na okoliczność wykazania, że wnioskodawca S. W. (2) odbył kurs zawodowy rolnika, a to z uwagi na to, że nie zachowała się dokumentacja w postaci np. świadectwa ukończenia kursu. Wskazali, że nie mogli tego dowodu powołać wcześniej. Sąd Okręgowy wniosek ten oddalił. Po pierwsze dlatego, że to wnioskodawcę obciąża ciężar dowodu, że dziedziczy także gospodarstwo rolne, a więc min. udowodnienia przygotowania zawodowego do prowadzenia produkcji rolnej – art. 1059 pkt 2) kc, przez co należy rozumieć ukończenie szkół bądź przygotowania zawodowego albo wykazanie się pracą w gospodarstwie rolnym, o których szczegółowo mowa w § 1. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych (Dz.U.1990.89.519 ze zmianą). S. W. (2) ani w apelacji, ani w dalszych pismach nie wnosił o przesłuchanie świadka. W apelacji jedynie krótko stwierdził, że odbył kurs szkolenia zawodowego. Po drugie wnioskodawca w piśmie z 17.07.2020 r. wyjaśnił, że nie zachowały się żadne dokumenty poświadczające ukończenie kursu. (k.245) Ukończenie kursu doskonalenia zawodowego powinno być udowodnione przede wszystkim dokumentami. Dokumenty ukończenia kursów zawodowych, podobnie, jak ukończenia szkół podstawowych, średnich czy studiów, mogły wydawać jedynie uprawnione do tego w danym czasie organy. Zdaniem Sądu Okręgowego nie można zastępować tych dokumentów zeznaniami świadków. Trudno obronić tezę, że można udowodnić ukończenie szkoły podstawowej, średniej czy studiów zeznaniami świadków, chociaż można udowodnić samo uczęszczanie do tych szkół. Jedynie dokument uprawnionego organu poświadcza spełnienie wszystkich wymagań przewidzianych prawem do pozytywnego ukończenia kursu, tak jak szkoły czy studiów. Chodzi o potwierdzenie uzyskania wiedzy na określonym poziomie. Samo „odbywanie” kursu szkolenia zawodowego, a na taką okoliczność powołany został dowód z zeznań świadka, nie potwierdzi ukończenia kursu i uzyskania urzędowego potwierdzenia spełnienia wymagań, od których zależy jego uzyskanie.

W toku postępowania w I instancji S. W. (1) nie podnosił kwestii ukończenia przez niego przygotowania do zawodu rolnika ani tym bardziej tej okoliczności nie dowodził. Dowody zebrane w sprawie i wszystkie okoliczności sprawy nie wskazują na ukończenie takiego przygotowania. Nie zachodzi więc zarzucane w apelacji niewyjaśnienie wszystkich okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Postanowienie Sądu Rejonowego podlegało jednak zmianie, bowiem Sąd ten naruszył prawo materialne. Sąd I instancji rozważał jedynie przesłankę dziedziczenia gospodarstwa rolnego, o jakiej mowa w art.1059 pkt 1) kc, tłumacząc, że na nią jedynie powoływali się wnioskodawca i uczestnicy postępowania. Tymczasem sądy I i II instancji z urzędu stosują prawo materialne, jakie zastosować należy w ustalonym stanie faktycznym. Sąd Rejonowy ustalił, że S. W. (2) pracował przynajmniej dwa lata w spadkowym gospodarstwie rolnym przed śmiercią F. W.. Ustalił też, że podobnie jak brat H., wykonywał pracę bezpośrednio przy produkcji rolnej roślinnej i zwierzęcej: sianie, sadzenie, zbieranie plonów, „oprzątanie” zwierząt, chodzenie do sąsiadków na „odrobek”. S. W. (1) w zakresie dziedziczenia gospodarstwa rolnego po M. W. (5) nie spełnia co prawda przesłanki z pkt 1) art.1059 kc, ale spełnia przesłankę z pkt 2). Zgodnie z nim spadkobierca dziedziczy z ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli w chwili otwarcia spadku ma **przygotowanie zawodowe** do prowadzenia produkcji rolnej. Pojęcie przygotowania zawodowego zostało wyjaśnione w § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 grudnia 1990r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych. Oprócz ukończenia szkół i kursów doskonalenia zawodowego, przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej zachodzi także, gdy spadkobierca wykaże się stałą pracą w gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej przez okres co najmniej roku – § 1 pkt 4) rozporządzenia.

Pojęcie stałej pracy w gospodarstwie rolnym jest rozumiane przez doktrynę i orzecznictwo w sposób tożsamy z pojęciem stałej pracy bezpośrednio przy produkcji rolnej (por. wyżej pkt 5–8). Przepisy rozporządzenia uznają także, że przesłankę przygotowania zawodowego spełnia spadkobierca, który posiada praktyczne przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej, ponieważ przez rok wykonywał stałą pracę w gospodarstwie rolnym, bezpośrednio przy produkcji rolnej. ***W odniesieniu do tej przesłanki bez znaczenia pozostaje fakt, że w chwili śmierci spadkodawcy spadkobierca nie pracuje już w gospodarstwie rolnym, nabył on bowiem praktyczne przygotowanie zawodowe.*** Wystarczy, aby praca wykonywana była przez okres jednego roku, a nawet przez wiele lat sukcesywnie, gdy zachodziła taka potrzeba, np. w gospodarstwie rodziców, małżonka itp. (Dorota Joanna Łobos-Kotowska, Marek Stańko teza 10 do art.1064 Kodeksu cywilnego Komentarz LEX). Zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2002 r. (III CKN 135/01, LEX nr 57229) spadkobierca urodzony i wychowany w rodzinnym gospodarstwie rolnym, wykonujący w nim przez wiele lat wraz z pozostałymi członkami rodziny prace przy produkcji rolnej i w obejściu gospodarskim, ma umiejętności praktyczne potrzebne do prowadzenia gospodarstwa rolnego i na mocy art. 1059 pkt 2 k.c. w związku z § 1 pkt 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 1990 r. w sprawie warunków dziedziczenia ustawowego gospodarstwa rolnego (Dz. U. Nr 89, poz. 519 ze zm.), posiada kwalifikacje do dziedziczenia takiego gospodarstwa także wówczas, gdy pracował również poza rolnictwem, wyprowadził się z gospodarstwa i w chwili otwarcia spadku nie pracował już w żadnym gospodarstwie rolnym. Przedmiotem rozpoznania sprawy przez Sąd Najwyższy była sprawa z wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po osobie zmarłej w 1998 r., a więc w stosunku do której stan prawny, według którego ocenia się przesłanki dziedziczenia gospodarstwa rolnego, był taki sam, jak w niniejszej sprawie.

S. W. (1) na dzień śmierci matki miał przygotowanie zawodowe do prowadzenia gospodarstwa rolnego, bo pracował w takim gospodarstwie rolnym bezpośrednio przy produkcji rolnej przed śmiercią matki przynajmniej przez dwa lata. To wystarczy, by dziedziczył, wespół z bratem, gospodarstwo rolne po M. W. (5).

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy na podstawie art.386 § 1 kpc zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że stwierdził, że gospodarstwo rolne po M. W. (5) dziedziczą obaj synowie – H. W. i S. W. (1).

O kosztach postępowania odwoławczego Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art.520 § 1 kpc.

Anna Kulczewska – Garcia Marcin Miczke Małgorzata Radomska - Stęplewska